

Историја међународног радничког и социјалистичког покрета од почетка је прожета сукобима и расколима. Њихов узрок биле су непремостиве разлике у принципима и стратегијама борбе против капитализма. Највећа и по последицама најозбиљнија подела десила се након I Светског рата када су се, из до тада јединствене Друге интернационале, издвојиле две групе партија које су образовале Другу и по, односно Трећу интернационалу (познатију као Комунистичка интернационала, тј. Коминтерна). Друга и Друга и по интернационала су се маја 1923. у Хамбургу ујединиле у Радничку и социјалистичку интернационалу. Од тада је покрет левице на међународном плану обележен поделом на социјалистичке и социјалдемократске партије, с једне, и комунистичке партије, с друге стране. Тежиште првих била је Западна Европа, а других СССР. Социјалистичке и социјалдемократске партије Западне Европе образовале су Социјалистичку интернационалу јула 1951. у Франкфурту. Ова организација код нас у последње време добија на актуелности, са прокламованим жељама неких странака да постану њени чланови. Оне себе виде као идеолошки блиске утицајним чланицама Социјалистичке интернационале, међу којима су најзначајнији британски лабуристи, немачки социјалдемократи, и скандинавски, италијански и шпански социјалисти.

ГЛАВНИ ПРОТИВНИК - КОМУНИЗАМ

Али, шта је идеологија западне социјалдемократије организоване око Социјалистичке интернационале? У Декларацији усвојеној на њеном оснивачком конгресу водећа идеја је „демократски социјализам“. Ту је, дакле, још увек реч о некаквом социјализму. Међутим, нагласак је на изразу „демократски“ - „демократија“ је носећи појам ове Декларације. Ово упућује на супротстављање социјалдемократа њиховом, тада већ скоро пола века старом непријатељу, комунизму и комунистима, који су такође претендовали на социјалистички пројекат. По социјалдемократама, они су то чинили на „недемократски“ начин, посредством „диктатуре једне партије“. Тешке оптужбе упућене „међународном комунизму“ насталом „бољшевичком револуцијом у Русији“, које су у Декларацији много оштрије и конкретније него оне упућене самом капитализму, потврђују једну истину о западној социјалдемократији - за њу је, од самог почетка, главни противник био комунизам, а не капитализам. Идејна и политичка борба против комунизма у историји социјалдемократије готово сасвим је потиснула борбу против капитализма. Зато је и њен социјализам био толико апстрактан; зато и не чуди што се у њеном даљем развоју од њега у потпуности одустаје. Регресија социјалистичке демократије прво на „демократски социјализам“, а затим на „социјалдемократију“, показује тупљење идејне оштрице, разводњавање појма социјализма, који на крају сасвим нестаје из социјалдемократске имагинације.

ОСТАНАК УНУТАР КАПИТАЛИЗМА

Ова имагинација се креће искључиво у хоризонту капиталистичког друштва, и усваја његове основне принципе и вредности, представничку (парламентарну) демократију и приватну својину. За њу је социјализам одувек био само поправљање капитализма, а не његово радикално мењање, нарочито не „насилним“, револуционарним путем. О радничкој класи, класној борби и револуцији уопште нема речи у Декларацији, штавише, сама реч „радничка“ избачена је из дотадашњег назива ове Интернационале (зато и социјалдемократске партије себе доживљавају као „народне“, а не класне). Када критикује „диктатуру једне партије“, она не иде даље од фетишизације постојеће вишепартијске „демократије“; политичка демократија се тако за социјалдемократе своди на оно што већ постоји у капитализму (прихватање вишепартијског система је чак био услов за пријем у Социјалистичку интернационалу). А када говори о „јавној својини“, она не пропушта да каже, како стоји у споменутој Декларацији, да „социјалистичко планирање не подразумева јавну својину над свим средствима за производњу“ и да је оно „компатибилно са постојањем приватне својине у значајним областима“ - „структура дате земље одлучује о обиму јавне својине и облицима планирања“. Дакле, друштвена својина је само један од облика својине; економска демократија се на тај начин такође своди на оно што је сам капитализам достигао у свом развоју. Читава „радикалност“ социјалдемократа у односу на правоверне либерале је у томе да се приватној својини и тржишту не препусте баш сва средства за производњу; потребно је нешто оставити и за саму заједницу. Тако је крајњи досег социјалдемократског пројекта тзв. мешовита, социјално-тржишна привреда; социјализам је за њих само један састојак у коктелу државног капитализма који овоме треба да побољша укус, како би постао прихватљивији идеалима апстрактно замишљене „слободе“ и „социјалне правде“, на које се социјалдемократи тако често позивају. Радикалнијих социјалистичких мера у економији они се присете само у тренутку када претрпе пораз на изборима, управо због недовољног социјалног успеха који прати сваки пројекат усмерен искључиво на „реформу“ постојећег капиталистичког система, а не на његово радикално мењање.

ПРОПЛАМСАЈИ АНТИКАПИТАЛИСТИЧКЕ РЕТОРИКЕ

Успех неолибералних политичких снага у западном свету током 70-тих и 80-тих година прошлог века, приморао је социјалдемократе да, после више деценија, у своје партијске програме унесу наглашеније помињање социјализма, јавног власништва, учешћа радника у управљању, па чак и радничког самоуправљања. Тако је на конференцији Лабуристичке партије Велике Британије 1970. године констатовано да је та партија до те мере „разводнила своју социјалистичку особеност“ да бирачи не могу да уоче битније разлике између Лабуристичке и Конзервативне партије. Након уочавања да „у нашој визији има сувише мало социјализма“, прокламује се „враћање социјализму“. Говори се о

„социјализацији национализованих индустрија“, јер је схваћено да без радикалнијих промена својинских односа нема значајнијег учешћа радника у доношењу одлука, нити контроле капитала. Антикапиталистичка реторика још снажније долази до изражаја код новоформиране партије француских социјалиста, почетком 80-тих година. Они посебно истичу радничко самоуправљање и поручују да није реч о томе „да се сређује капиталистички систем, већ да се он замени једним другим“; циљ је „раскид са капиталистичким системом и стварна трансформација друштвених структура“. На крају, шпански социјалисти се у то време залажу за „укидање свих друштвених класа и њихово претварање у јединствену класу радника, власника производа свога рада“.

ДЕКАДЕНЦИЈА ЗАПАДНЕ СОЦИЈАЛДЕМОКРАТИЈЕ

Нажалост, остало се само на реторици. Другачије и није могло, јер би друштвена пракса која би пратила ову радикалну реторику нужно морала да узме у обзир одавно заборављене, па и прокажене и одбачене, пројекте класне борбе, револуције и комунизма. А након завршног и победоносног удара снага неолибералног капитализма, крајем 80-тих и током 90-тих година, и ова антикапиталистичка реторика се тренутно распршила. Штавише, она се почела изричито одбацивати. Западни социјалдемократи доспели су на позиције огољеног прагматизма и реализма, не правећи више чак ни компромис са капитализмом, већ му се потпуно предајући. Они су почели да раскидају чак и са властитом социјалдемократском традицијом. „Нови лабуристи“, под вођством Тонија Блера, на Специјалној конференцији партије 1995. године избацили су чувену Тачку IV Статута партије, која је постојала од 1918., и која је истицала да треба „обезбедити радницима који се баве физичким и умним радом пуну накнаду за њихов рад и најправеднију могућу расподелу друштвеног производа на темељу јавног власништва над средствима за производњу, расподелу и размену“. Одредба о јавном власништву као основном циљу партије очигледно није била у складу са „новим“ временима. У Манифесту Лабуристичке партије из 1997. се каже: „Ми ћемо се трудити да оставимо иза себе жестоке политичке борбе левице и деснице који су раздирали нашу земљу током деценија. Многи од ових конфликта немају никакав значај у модерном свету - јавно *versus* приватно, газде *versus* радници, средња класа *versus*

радничка класа“. Овакве грубе ревизије чак и саме изворне социјалдемократске ревизије (у односу на социјализам) врхуне у ставовима главног идеолога „нових лабуриста“ Ентони Гиденса који отворено сматра да, крајем XX

века, капитализам нема алтернативу, и да се само ради о методи управљања и регулисања његових супротности посредством „радикално активног центра“ (како он редефинише социјалдемократију). Слично овоме, француски социјалисти у свом програму из 1990. изричито указују да „више себе не виде у пројекту колективног присвајања крупних средстава за производњу и размену, што је дуго била наша догма“. А немачки социјалдемократи су још раније, у свом програму из 1989., лансирали

крилатицу коју је касније прихватила већина социјалдемократата - „такмичења што је могуће више, планирања колико је неопходно“. На крају, сама Социјалистичка интернационала је у Декларацији са свог Конгреса из 1989. поручила да не само приватна (што није било спорно), већ „ни јавна својина сама по себи не гарантује економску ефикасност нити социјалну правду“. Оваквим ставом започело је сумњичење јавне својине, карактеристично за позну, декадентну фазу западне социјалдемократије која још увек траје. Тако присуствујемо још једној регресији, прво од социјалистичке привреде на „мешовиту“, да би се данас дошло до „нове мешовите привреде“ која потпуно рачуна са тим да приватни сектор има преовлађујућу и одлучујућу улогу. Нападни дискурс „новог“ треба само да прикрије да је реч једино о мучном повратку на старо, на доминацију капиталистичких структура каква је постојала пре великих радничких и социјалистичких борби против капитализма.

ПАКТ СА ИМПЕРИЈАЛИЗМОМ

Пактирање западне социјалдемократије са капитализмом, а против комунизма, видљиво је и у њеној спољној политици. Наиме, управо су владе западних социјалдемократских партија дале иницијативу за стварања НАТО-а, и биле његов главни ослонац у почетном периоду, када је „хладни рат“ достигао врхунац. У томе су нарочито предњачили британски лабуристи под вођством Ернеста Бевина, који је у то време био и министар спољних послова Велике Британије. На његову иницијативу је 1948. године између Велике Британије, Француске и земаља Бенелукса склопљен тзв. Бриселски пакт о „војној, економској и политичкој сарадњи за наредних педесет година“, који је представљао увод у стварање НАТО-а. Вођа белгијских социјалиста Пол Анри Спак је дуго година био генерални секретар ове војне организације. Тако су западни социјалдемократи не само одустали од борбе против капитализма и његове империјалистичке политике на међународном нивоу; они су постали његов главни савезник, па чак и предводник. Једини империјализам који су они видели и признавали био је оличен у „међународном комунизму“ под вођством СССР-а, како већ стоји у оснивачкој декларацији Социјалистичке интернационале. А једина подела била је на западни „слободни свет“, с једне, и „свет диктатуре“ иза „гвоздене завесе“, с друге стране - први је ваљало бранити од другог, и том циљу су западни социјалдемократији подредили целокупну своју спољну политику. Зато не чуди њихово подвргавање „заштитничком кишобрану“ САД-а, и њихово ослањање на америчку „снагу и добру вољу“. Као што не чуди пуна подршка лабуристичке владе САД-у поводом рата у Кореји. Против апсолутизованог совјетског империјализма су сва средства дозвољена, укључујући амерички империјализам. Уместо да се овај други схвати као моменат у репродукцији капитализма, против којег се, пре свега, ваљало борити, главни противник за социјалдемократе био је и остао - комунизам. Имајући њега за искључиву мету својих напада, социјалдемократи су о свету капитализма унутар кога су деловали почели тако све гласније да говоре као о „слободном“ свету. Наспрам совјетског комунизма, грубо сведеног на голу диктатуру и насиље, западни капитализам постао је сасвим

непроблематичан. Још једном се показало како социјалдемократски ресантиман спреам комунизма паралише сваку критичку имагинацију спреам капитализма, односно, како је танка линија између социјалдемократског антикомунизма и његовог отвореног сврставања на страну капитализма. У том контексту треба тумачити и пројекат „европског уједињења“, односно „европских интеграција“ у области економије. Након војног повезивања, било је неопходно предузети и економско повезивање, на основи очувања и снажења капиталистичке привреде. Све то у циљу спречавања могуће социјалистичке револуције на Западу, коју су промовисале западне комунистичке партије. Социјалдемократским реформама капитализма требало је побољшати његов квалитет, како би се ослабила радикалнија тежња ка социјализму. Сачуваћемо капиталистичко језгро, само ћемо дотерати његов омотач, то је суштина социјалдемократске политике. Зато „Уједињена Европа“, о којој се данас толико говори, није производ страха од поновног буђења фашизма, који више није био на дневном реду историје, већ је последица страха од тада живог и снажног противника – комунизма. Њена суштина стога није антифашистичка, већ антикомунистичка.

У таквој ситуацији, социјалдемократски агенти капитализма оптуживали су комунистичке партије властитих држава за „националну издају“, говорећи о њима да су „агенти Кремља“. Свака недоумица у погледу тврдог проатлантског става била је строго кажњавана. Тако је Социјалистичка партија Италије, због свог, у то време, неутралног држања према стварању атлантског савеза, а нарочито због одбијања да раскине сарадњу са италијанским комунистима, оптужена за „просовјетски“ став, и била је искључена 1948. године из КОМИСКО-а, претече Социјалистичке интернационале. Изразито непријатељски став према домаћим комунистичким партијама, и изричито одбацивање сарадње са њима, уз мање изузетке, остао је доминантан став западне социјалдемократије и саме Социјалистичке интернационале. Тако су и на скупу у Хелсингору, скоро тридесет година након почетка „хладног рата“, у време када је, штавише, сам овај сукоб почео да губи на заострености, британски лабуристи под вођством Харолда Вилсона и немачки социјалдемократи под вођством Хелмута Шмита још увек били на позицији одбацивања сарадње са комунистима. Једини изузетак била је обновљена СП Француске под вођством Франсоа Митерана која је, као што смо видели, у то време, имала оштрију антикапиталистичку реторику.

Подршка америчком империјализму или, бар, недовољно критички став, у чему су предњачили британски лабуристи и немачки социјалдемократи, поновила се и у случају рата у Вијетнаму. Вођство лабуриста и њихова влада подржавали су, прећутно или отворено, америчку политику у Вијетнаму до пред сам крај овог рата. Немачки социјалдемократски били су одвећ неутрални; они су се, додуше, изјаснили против рата у Вијетнаму, али су били и против демонстрација против тог рата, јер „оне не побољшавају немачко-америчке односе“. Иако је већина лабуриста била против такве политике своје владе, они нису успели да битније промене њен карактер. Ипак, у Лабуристичком програма за Британију из 1973. године можемо наћи једно место којег су

се велике силе тако ретко придржавале, а требало би за њих да буде обавезујуће, нарочито ако их предводе они који се декларишу као социјалдемократи или, уопштено, левичари: „Одавно је прошло време, ако је икада постојало, када се мешање великих сила у ствари мањих земаља могло оправдати као део идеолошког крсташког рата. Жеља да се војном интервенцијом или субверзијом утиче на политички развој у малим земљама не може да буде карактеристика међународне политике коју једна будућа лабуристичка влада може да подржава“. Са жаљењем примећујемо да је управо лабуристичка влада под вођством Тонија Блера активно учествовала у субверзији и војној интервенцији против наше државе током последњих година претходне деценије, у склопу „идеолошког крсташког рата“ против „последњег бастиона комунизма“ или „(велико)српског национализма“, како је већ, по потреби, навођено. Тиме су лабуристи погазили не само међународно право или сам статут НАТО-а већ, како видимо, и свој некадашњи програм. У томе су их подржавали немачки социјалдемократи под вођством Герхарда Шредера, као и остали западни социјалдемократи. Уопште, рат против Југославије који су водиле махом владе западних социјалдемократија до краја је разобличио лажни карактер ове политичке позиције, показао колико она има мало везе са социјализмом и демократијом. Огољено насиље према онима који се боре против глобализујућег капитализма разоткрило је савез социјалдемократа са капитализмом, који не зазира од потпуног уништења оних који му се нађу на путу. Опет, као некада, све у име западног „слободног“ света и његових „идеала“. Блерови лабуристи остали су чврсто уз амерички империјализам и у случају рата против Ирака, док су остали социјалдемократи, слично рату у Вијетнаму, одустали од отворене подршке, јер је сурова истина о америчком империјализму постала сувише видљива светској јавности. Зато се лабуристи, у целини узев, могу сматрати најреакционарнијим делом западноевропске социјалдемократије. Додатак „нови“ у њиховом имену у томе ништа није променио, напротив - почев од Другог светског рата, били су и остали, уз мања колебања, највернији савезници америчког империјализма.

ОЧУВАЊЕ КОЛОНИЈАЛИЗМА

Овакав став западних социјалдемократских партија, окупљених око Социјалистичке интернационале, према империјализму чини да њихов декларативни интернационализам буде крајње сумњив. Ако истински интернационализам подразумева сарадњу међу нацијама на основи узајамног признања њихове слободе, онда је он веома често био оспорен у поступању чланица Социјалистичке интернационале, односно влада које су предводиле. То је нарочито видљиво на примеру њиховог односа према колонијалном питању. Иако су се оне начелно изјашњавале за давање независности дотадашњим колонијама, у пракси су процес деколонизације често кочиле, понекад и снагом оружја. У томе се истицала француска социјалистичка влада Гија Молеа, која је спречавала ослабађање Алжира и учествовала у англо-француској агресији на Египат, Партија рада Холандије, која је имала сличан став у погледу Западног Иријана, и Социјалистичка партија Белгије, у погледу свог става према некадашњем Белгијском Конгу. У знак

протеста због њихове колонијалистичке политичке Социјалистичка партија Уругваја је 1960. године иступила из Социјалистичке интернационале.

Уопште, према тзв. земљама у развоју западне социјалдемократске владе су у основи сачувале и одржавале стари привилеговани однос, заснован на постојећем међународном економском поретку у коме су њихове земље имале изразиту предност. Оне су, додуше, пружале економску помоћ, а понекад и врло оштро наглашавале потребу за радикалним променама у међународним економским односима, укључујући „велику прераспodelу богатства и дохотка“, па чак и оптужбу „међународног капитализма“. Међутим, у конкретној политици остало се само на томе, на донацијама које нису биле довољне за озбиљнији економски развој, и на повременој антикапиталистичкој реторици у погледу глобалних економских односа. Сам поредак у свом темељу није битно промењен, нити се томе заиста тежило. Штавише, мере које су предузимали социјалдемократи на спољном плану служиле су управо његовом очувању и јачању, што је истоветно њиховој политици на унутрашњем плану, без обзира што им се каткад чинило да тим мерама озбиљније мењају поредак. Пружање економске помоћи требало је да обезбеди даљу зависност земаља у развоју од њихових некадашњих колонијалних господара, односно њихово даље експлоатисање, док је појачана декларативна критика капитализма требало да прикрије његово даље опстајање у стварности. Систем се дотеривао, побољшавао, унапређивао кроз ситнија издвајања за потребе сиромашних, и повремену вербалну осуду. Он се реформисао само да би се сачувао; оно што је требало спречити јесте његово радикално мењање, задирање у његове темеље. Чим би постојећи поредак рапoделе богатства и моћи, на глобалном или унутрашњем плану, почињао да бива озбиљније доведен у питање, падале су дотадашње социјалистичке, интернационалистичке или хуманистичке маске, и показивало се капиталистичко господарско лице. Претеране промене постојећег међународног економског система захтевале би веће одрицање западних земаља (од богатства и моћи), што би на унутрашњем плану ослабило положај партија које се залажу за такве промене, нарочито у случају привредне кризе и повећане незапослености. Због тога се од тако радикалних промена мора одустати; треба се залагати за смањење разлика само дотле док то не почне да угрожава доминантну поделу на развијене, оне у развоју и неразвијене. Тако се на 13. Конгресу Социјалистичке интернационале лидер немачких социјалдемократа и канцелар Хелмут Шмит супротставио „пренагљеном излагању у сусрет“ захтевима земаља у развоју јер би оно изазвало рецесију и „угрозило развој развијеног света“. На истом Конгресу усвојена је Резолуција која чак говори о „солидарности“ земаља у развоју према развијенима - она прокламује да „ниједна држава“ не сме користити своја „природна богатства“ као средство економског притиска упереног против других држава. Истовремено, ништа се не каже о средствима економског притиска којима располажу развијени. Тиме се од земаља у развоју заправо тражи да се одрекну готово јединог ефикасног оружја у борби за економску еманципацију и развој. У Резолуцији се ти њихови циљеви једва и помињу, а покрет несврстаности не спомиње се ни једном речју. Игнорисање покрета несврстаности иначе представља константу у политици Социјалистичке интернационале. Као што се на помагање земљама у развоју гледало, пре свега, из перспективе спречавања њиховог потпадања под утицај комунизма.

Јачање покрета несврстаности, а нарочито комунизма, били су претња постојећем капиталистичком поретку, на чијим реформама су социјалдемократи радили, и његовом глобалном ширењу. Због тога се против њих ваљало борити, било игнорисањем било отвореним акцијама, економским, политичким или војним.

„МОДЕРНА“ ЛЕВИЦА - РЕТРОГРАДНИ ПРОЈЕКАТ

Тако нам историјат западне социјалдемократије и Социјалистичке интернационале показује да ту тешко може бити речи о социјализму и интернационализму. На унутрашњем и спољњем плану се радило, пре свега, на очувању капитализма и његовој одбрани од комунизма, док се у политици према земљама у развоју, обележеној пактирањем са империјализмом и колонијализмом, показало да од интернационализма није остало готово ништа. Очување економске, а самим тим и политичке, зависности од западних капиталистичких сила, као колонијални пројект, видљив је и на примеру наше земље. Прича о „бенефитима“ које доносе „европске интеграције“ има сасвим исти смисао као давање економске помоћи онима у развоју - њима се „помаже“ само зато да би могли успешније да се експлоатишу. Као што се раднику даје надница тек толика да репродукује своју радну снагу, како би могао даље да ради и ствара вишак вредности, тако се и нашој земљи даје онолико колико је неопходно да она буде у стању да се из ње извучи профит, намењен страним компанијама. О одговорности оних који пружају „помоћ“ за стање у којем је неке, у овом случају нама, уопште потребна таква „помоћ“, наравно, уопште се не говори. А на унутрашњој политичкој сцени имамо самозване социјалдемократе, са Демократском странком на челу, која подупире овај процес, и верује, слично својим партнерима из Социјалистичке интернационале, да капитализам нема алтернативу. Она већ годинама спроводи неолибералне економске „реформе“ које су уништиле последње остатке социјалистичке економије и погледа на свет. Данас је идеја друштвене својине потпуно заборављена или стигматизована, а социјална правда сведена на поштапалицу која се користи као монета за поткусуривање у контексту формирања „проевропске“ власти. У овом свеопштем мешетарењу, које деградира сваку вредност на које се позива, учествује и тзв. Социјалистичка партија Србије. Њена веза са социјализмом прекинута је онда када је прихватила приватизацију, и поверавала да у њој нема ничег принципијелно спорног. Спорно може бити само да ли је „поштена“ или „пљачкашка“, чиме је из политичке имагинације сасвим нестао изворни социјалистички увид да је приватна својина у основи - пљачка. И ова партија жели да уђе у Социјалистичку интернационалу као елитни социјалдемократски клуб, што подразумева да претходно мора да се „модернизује“ и „реформише“, а то значи да, слично осталим чланицама овог клуба, мора да одустане од сваког изричитог отпора капитализму и империјализму. У друштву где ће број жртава ових процеса моћи само да расте, таква „модернизација“ је равна самоуништењу. Још једном ће се показати да је, на дуже стазе, најпрагматичније бити принципијелан, да ће се властити интерес најбоље остварити ако се следи општи интерес.

Због напуштања ових принципа (чак и у њиховом ослабљеном социјалдемократском облику), не чуди што је „модерна“ левица на Западу данас опет у великој историјској дефанзиви. Свесно пактирајући са доминантним неолибералним капиталистичким током, западни социјалдемократи окупљени око Социјалистичке интернационале експлицитно поручују да неће радити на било каквој алтернативи, иоле радикалнијем раскиду са тријумфалним поретком неолибералног капитализма. Они тако (п)остају конзервативна друштвена снага. Стога онима који се и даље боре против тог поретка, не верујући у могућност или презирући његово дотеривање, не могу бити ни од какве помоћи. Штавише, могу им само одмагати.

У тексту су коришћене информације и места из следећих књига:

Брана Марковић (ур.), *Западна Европа и социјализам*, Институт за међународну политику и привреду, Београд 1977.

Брана Марковић, *Социјалдемократи и социјалисти између хладног рата и детанта*, Институт за међународну политику и привреду, Београд 1986.

Брана Марковић, Зоран Стојиљковић, *Социјалдемократијаи социјалдемократске странке*, Службени гласник, Београд 2007.

Џеф Или, *Ковање демократије. Историја левике у Европи, 1850-2000*, Фабрика књига, Београд 2007.

<http://levica.blogspot.com/>